

ทางออกของความต่าง : การสร้างความปรองดองสมานฉันท์
ในระบอบประชาธิปไตยไทย
Solution for Diversity : Building Reconciliation for
Thailand's Democracy Regime

จันทนา อินทchim¹ และฤทัยทิพย์ จันทรสระแก้ว^{2*}
Chanthana Intrachim¹ and Ruetaitip Chansrakaew^{2*}

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University,
Dhonburi, Bangkok 10600

²Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University
under the Royal Patronage, Klong Luang, Pathum Thani 13180

*Corresponding Author E-mail : ruetaip@vru.ac.th

(Received: 19 November 2020 Revised: 24 November 2020 Accepted: 26 November 2020)

บทคัดย่อ

ความขัดแย้งทางการเมืองไทยในปัจจุบัน เป็นความขัดแย้งที่มีความเห็นต่าง
แม้ทุกฝ่ายจะเห็นตรงกันว่า ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
เป็นระบอบการปกครองที่มีความเหมาะสมกับสังคมไทย แต่ก็ยังมีความต่างทาง
ความคิด การให้คุณค่าระบอบประชาธิปไตย การให้ความสำคัญกับการเลือกตั้ง
การเป็นตัวแทนของประชาชน การให้ความสำคัญกับคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตของ
ผู้นำประเทศ มีข้อสงสัยที่ยังไม่สามารถค้นหาและทำความเข้าใจให้ปรากฏเป็นที่ยอมรับ
ในสังคมไทยและนานาชาติประเทศ ข้อเท็จจริงที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้ง
การชุมนุมทางการเมือง การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสูญเสียชีวิต การบาดเจ็บทาง
ร่างกายและจิตใจ ความเสียหายของทรัพย์สิน และความเสียหายในรูปแบบอื่น ๆ ที่เกิด
ขึ้นให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่สั่งสมจนทำให้เกิดความ
แตกแยกในสังคม เป้าหมายที่จะให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน การเยียวยา และการป้องกัน
มิให้เกิดเหตุความรุนแรงและความเสียหายซ้ำอีก

ผู้เขียนเห็นว่า การสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมน่าจะเป็นทางออกของความต่าง : การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในระบอบประชาธิปไตยไทย คือ 1) เจตจำนงทางการเมืองของผู้บริหารและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันขับเคลื่อนการสร้างปรองดอง 2) เปิดพื้นที่ทางการเมืองเพื่อสร้างบรรยากาศถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกร่วมกัน 3) การพูดคุยเจรจาทุกฝ่ายด้วยกระบวนการที่ยอมรับของกลุ่มพลังในสังคม 4) เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขหรือจัดการภายใต้กลไกที่ชอบธรรมอันนำไปสู่สังคมร่วมกัน 5) การมีคำอธิบายต่อเหตุการณ์ที่กระทบความรู้สึกของสังคม การยอมรับการกระทำผิดอย่างจริงใจและการให้อภัยต่อกันและกัน

คำสำคัญ : การปรองดอง ความขัดแย้ง ประชาธิปไตย

Abstract

The current Thai political conflict is a conflict of diverse opinions. Although all parties agree that democratic government with the King as Head of State is a regime that is suitable for Thai society, but there are still differences in ideas, valuing democracy, election focus orientation, people representation, virtue emphasis, integrity of the country's leader, unanswered and unclear doubts that needed to be accepted in Thai and international society, facts at the root of the conflict, political rally, human rights violation, loss of life, physical and mental injuries, property damage and other forms of damage that happened to be the cause of the conflict. Those conflicts have accumulated to cause divisions in society. So the goal is to bring together understanding, remedies and prevention of repeated incidents of violence and damage.

The authors view that building reconciliation in society should be solution for diversity for Thailand's democracy regime consisting as follows : 1) The political will of government leaders and the strength of

civil society to drive reconciliation, 2) Creating a political space to create an atmosphere of the possibility of finding a solution together, 3) Having dialogue with all parties through a process of acceptance of the social forces groups, 4)) The causes of conflicts are resolved or managed under legitimate mechanisms that contribute to society together and 5) Having explanations for events that affect the feelings of society, sincerely admitting wrongdoing and forgiving one another.

Keywords : reconciliation, conflict, democracy

บทนำ

ตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด กำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย โดยพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านสถาบันทางการเมือง ทั้งรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่าง ๆ สิทธิ เสรีภาพ อำนาจ หน้าที่ รวมถึงกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ อำนาจระหว่างกันของผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ภายใต้หลักการที่ว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้สมาชิกผู้แทนราษฎรเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทนประชาชนทั้งประเทศ นำเสนอปัญหาไปยังฝ่ายบริหารหรือคณะรัฐมนตรีเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีปัญหาต่าง ๆ รวมถึงความขัดแย้งในประเทศไทย แต่ที่ผ่านมามีปัญหาต่าง ๆ ไม่ได้รับการแก้ไข ขาดความเอาใจใส่จากฝ่ายข้าราชการประจำและฝ่ายการเมือง ทำให้หลายปัญหาถูกสะสมกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งในระดับชุมชน บางปัญหากลายเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน บางปัญหานำไปสู่การแบ่งฝ่ายแบ่งสีของประชาชน มีการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องสิทธิประโยชน์บ้าง ข้อเสนอทางการเมืองบ้าง บางครั้งนำไปสู่ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินทั้งของรัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป กระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ส่งผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของประเทศ

ในวงกว้าง บางครั้งนำไปสู่เหตุผลในการยึดอำนาจของฝ่ายทหาร ต่อจากนั้นก็มีการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อสืบทอดอำนาจในการปกครองบริหารประเทศ ทำให้เกิดข้อสงสัยถึงเป้าหมายในการดำเนินการของฝ่ายการเมือง ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของบางกลุ่มหรือไม่ ลักษณะดังกล่าวที่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหมุนเวียนครั้งแล้วครั้งเล่าในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2553 ได้มีเหตุการณ์ความไม่สงบ และความรุนแรงในประเทศ โดยเฉพาะเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม 2553 อันนำมาซึ่งความสูญเสียและความเสียหายอย่างประมาณค่ามิได้สู่สังคมและประเทศไทย รวมทั้งส่งผลกระทบในทางลบต่อทุกภาคส่วนของสังคม มีประเด็นข้อสงสัยที่ยังไม่สามารถค้นหาและทำความเข้าใจให้ปรากฏเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้คนในสังคมไทยและนานาชาติได้ จึงต้องมีการตรวจสอบและค้นหาความจริง และข้อเท็จจริงที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้ง และเหตุการณ์ความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในการชุมนุมทางการเมือง การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสูญเสียชีวิต การบาดเจ็บทางร่างกาย และจิตใจ ความเสียหายของทรัพย์สินและความเสียหายในรูปแบบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ในช่วงที่ผ่านมาให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่สั่งสมจนทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม ความตึงเครียดและขัดแย้งทางการเมือง โดยมีเป้าหมายที่จะให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและการเยียวยา และป้องกันมิให้เกิดเหตุความรุนแรงและความเสียหายซ้ำอีกในอนาคต ทั้งนี้ ต้องมุ่งเน้นการใช้มาตรการเชิงสมานฉันท์ รวมถึงความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และความยุติธรรมทางสังคม การฟื้นฟูและเยียวยาเหยื่อและผู้เสียหาย เพื่อสมานบาดแผลทางสังคมและ เสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ถ้อยทีถ้อยอาศัย และยอมรับความแตกต่างทางความคิดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความปรองดองในประเทศไทยระยะยาวต่อไป (Truth for Reconciliation Commission of Thailand, 2012, pp.1) และจากงานวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าในปี 2555 ความขัดแย้งที่ปรากฏชัดในสังคมไทย ประกอบด้วย ความขัดแย้งจากการใช้อำนาจ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและความคิดเห็นที่แตกต่าง ความขัดแย้งจากการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาเชิงโครงสร้างหรือปัญหาพื้นฐาน การไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม การดำเนินงานของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเสียเอง การที่นักการเมืองซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทำตัวมีปัญหาเสียเอง ประชาชน

ที่มีการปรับตัวกับระบบสังคมที่เปลี่ยนไปทั้งได้และไม่ได้ ระบบการเรียนรู้การสอนของประเทศไทยที่ไม่เน้นหลักการประชาธิปไตย และสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่เร่งกระบวนการขัดแย้งให้ทวีความรุนแรงมากขึ้น (Wuthisarn *et al*, 2012, pp.108-115)

ความขัดแย้งทางการเมืองไทยในปัจจุบัน ถูกมองว่าเป็นความขัดแย้งที่มีความซับซ้อน มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายซึ่งมีความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แม้ทุกฝ่ายจะเห็นตรงกันว่า ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขจะเป็นระบอบการปกครองที่มีความเหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันมากที่สุด แต่ก็ยังมีความแตกต่างทางความคิดในแง่ของการให้น้ำหนักกับคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ระหว่างการให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งและการเป็นตัวแทนของประชาชนกับการให้ความสำคัญกับคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตของผู้นำประเทศ โดยมีประเด็นข้อสงสัยที่ยังไม่สามารถค้นหาและทำความเข้าใจให้ปรากฏเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้คนในสังคมไทยและนานาชาติได้ จึงต้องมีการตรวจสอบและค้นหาความจริง และข้อเท็จจริงที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้ง และเหตุการณ์ความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในการชุมนุมทางการเมือง การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสูญเสียชีวิต การบาดเจ็บ ทางร่างกายและจิตใจ ความเสียหายของทรัพย์สิน และความเสียหายในรูปแบบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ในช่วงที่ผ่านมาให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่สั่งสมจนทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม ความตึงเครียดและขัดแย้งทางการเมือง โดยมีเป้าหมายที่จะให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและการเยียวยา และป้องกันมิให้เกิดเหตุความรุนแรงและความเสียหายซ้ำอีกในอนาคต ทั้งนี้ หากไม่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนฝ่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน อาจนำไปสู่การสร้าง ความเสียหายจากความขัดแย้งของประชาชนอีกครั้งก็ได้

ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนี้กล่าวได้ว่า เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2557 หลังจากทีพลเอกประยุทธ์ล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งภายใต้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรและรวมอำนาจในตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลและนายกรัฐมนตรีจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการดำเนินการเลือกตั้งแต่การเลือกตั้งล่าสุดที่ผ่านมาได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก เนื่องจากเป็นการเลือกตั้งที่ผ่านการใช้กลไกทางกฎหมายและทางการเมืองโดยการออกแบบริัฐธรรมนูญให้เอื้อต่อการขึ้นดำรงตำแหน่งและการครองอำนาจของรัฐบาลชุด

ปัจจุบัน ความไม่พอใจต่อการทำงานของรัฐบาลสานกับการยุบพรรคการเมืองฝ่ายค้าน อย่างพรรคอนาคตใหม่ นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ที่เป็นนักศึกษา และนักเรียนผ่านการใช้ระบบแฟลชม็อบและการใช้สื่อทางสังคมเป็นเครื่องมือในการระดมพลจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองและการประท้วงที่ยื่นข้อเรียกร้องในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน การปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ และการให้เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง (Supalak Ganjanakhundee, 2020, pp.2-3)

จากประเด็นปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวจึงต้องมุ่งเน้นการใช้มาตรการเชิงสมานฉันท์ รวมถึงความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และความยุติธรรมทางสังคม การฟื้นฟูและเยียวยาเหยื่อและผู้เสียหาย เพื่อสมานบาดแผลทางสังคมและเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ถ้อยทีถ้อยอาศัย และยอมรับความแตกต่างทางความคิด เพื่อส่งเสริมให้เกิดความปรองดองในประเทศไทยระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการปรองดองและแนวทางการปรองดองที่มาจากฐานความคิดที่เกี่ยวข้อง

นิยามของการสร้างความปรองดอง

การสร้างความปรองดอง (Reconciliation) เป็นคำที่ได้รับการสนใจในสังคมไทยในขณะนี้ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดความขัดแย้งจากความคิดต่าง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยกระบวนการปรองดอง มีนักวิชาการต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ เช่น

Abu-Nimer (2001 as cited in Brouneus, 2003, pp. 13-19) กล่าวว่า การสร้างความปรองดอง เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยก และสร้างความไว้วางใจ เพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน เป็นความยากลำบากอีกประการหนึ่งในการกำหนดนิยามการปรองดอง อยู่ที่คำถามว่าสิ่งที่ถูกอ้างถึงนั้นคือ ความสมานฉันท์ในสังคมหรือของเหยื่อแต่ละคน

Hayner (2010, pp. 155) พยายามชี้ให้เห็นว่าควรสร้างความแตกต่างระหว่างการปรองดองระดับบุคคลและระดับชาติ/การเมือง ทั้งยังได้ระบุว่าเป้าหมายของคณะกรรมการการความจริง คือ การส่งเสริมการปรองดองในระดับชาติโดยการพูดถึงอดีตที่เจ็บปวดและขัดแย้งกันอย่างเปิดเผยเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและความขมขื่นที่แฝงเร้นระหว่างฝ่ายตรงกันข้าม อย่างไรก็ตามเฮย์เนอร์ยังคงเน้นในระดับบุคคลด้านประเด็นต่าง ๆ เช่น การเยียวยาและการปรองดองเป็นกระบวนการส่วนบุคคลอย่างลึกซึ้ง ไม่มีการรับประกันว่าความรู้ความจริงทั้งหมดจะนำไปสู่การคืนดีของผู้รอดชีวิตกับผู้กระทำความผิด

Bar-Tal and Bennink (2004, pp. 11-38) ให้คำจำกัดความของการปรองดองว่า เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาสำหรับการก่อตัวของสันติภาพที่ยั่งยืนในกระบวนการนี้คู่แข่งในอดีตต้องยอมรับและยอมรับซึ่งกันและกัน ลงทุนผลประโยชน์และเป้าหมายในการพัฒนาความสัมพันธ์ที่สันติ รู้สึกไว้วางใจซึ่งกันและกันทัศนคติเชิงบวกตลอดจนความอ่อนน้อมและคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของอีกฝ่าย การเปลี่ยนแปลงความเชื่อทัศนคติและอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มของตนเองคนอื่น ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างกันอาจใช้เวลาหลายทศวรรษ Bar-Tal กล่าวว่า การปรองดองไม่จำเป็นต้องมีในทุกสังคม แต่เฉพาะในสังคมที่ต้องเผชิญกับความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและวุ่นวาย นั่นคือความขัดแย้ง “...ซึ่งสังคมที่เกี่ยวข้องได้พัฒนาละครทางจิตวิทยาที่ใช้ร่วมกันอย่างกว้างขวางซึ่งสนับสนุนการยึดมั่นในเป้าหมายที่ขัดแย้งรักษาความขัดแย้งมอบอำนาจให้ฝ่ายตรงข้ามและลบล้างความเป็นไปได้ของการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติและป้องกันการพัฒนาของความสัมพันธ์อย่างสันติ”

Lederach (1997, pp. 30) นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ให้คำจำกัดความของการปรองดองว่าเกิดจาก “จุดเน้นและจุดมุ่งหมาย” จุดสำคัญของการปรองดองคือการสร้างความอึดอ้อมใจใหม่และดีกว่าระหว่างศัตรูในอดีต ความสัมพันธ์เป็นทั้งต้นตอและทางออกของความขัดแย้งในระยะยาวตาม Lederach ดังนั้นความสัมพันธ์ต้องเป็นจุดสนใจหลักในฐานะที่เป็นสถานที่ Lederach ให้เหตุผลว่า “การคืนดีหมายถึง พื้นที่สถานที่หรือสถานที่ของการเผชิญหน้าซึ่งคู่กรณีในความขัดแย้งมาบรรจบกัน” ในสถานที่แห่งนี้ความชอกช้ำของอดีตและความหวังในอนาคตจะต้องถูกกำหนดและนำมารวมกันโดยการอภิปรายประเด็นแห่งความจริงการ

ให้อภัยความยุติธรรมและสันติภาพ

Van der Merwe (1999, pp. 5) ผู้จัดการโครงการของศูนย์ศึกษาความรุนแรงและการปรองดองในเคปทาวน์ แอฟริกาใต้ ให้คำจำกัดความของการปรองดองว่า เป็นการริเริ่มทั้งหมดที่นำมารวมกันหรือมีส่วนร่วมทั้งสองฝ่ายในการแสวงหาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ค่านิยมเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ ทศนคติและรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้พวกเขามีความสัมพันธ์แบบร่วมมือกันมากขึ้น” Van der Merwe ตรวจสอบการปรองดองจากสามมิติ ได้แก่ ขอบเขตของความสัมพันธ์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ลักษณะค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรม และระดับสังคมของการปรองดอง (ระดับชาติ ชุมชน และบุคคล) เขาให้เหตุผลว่าการปรองดองเป็นองค์ประกอบสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการสร้างสันติภาพ องค์ประกอบที่สำคัญของการปรองดอง ประกอบด้วย ความยุติธรรม ความจริง การเยียวยาและความมั่นคง

Long and Brecke (2003, pp. 24-35) ศาสตราจารย์จากสถาบันเทคโนโลยีแห่งจอร์เจีย เสนอคำจำกัดความของการปรองดองใน “แบบจำลองการให้อภัย” Long เสนอว่า การรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมแม้จะมีความก้าวร้าวและความรุนแรงเป็นพื้นฐานสำหรับการอยู่รอดและความเป็นอยู่ที่ดี การปรองดองถูกมองว่าเป็นกลไกในการแก้ปัญหากระบวนการทางอารมณ์ที่จิตใจได้พัฒนาขึ้นโดยปรับให้เข้ากับความจริงที่ว่า ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ของมนุษย์ ปรองดอง คือ “การประนีประนอมซึ่งกันและกันระหว่างอดีตคู่อริ” และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการให้อภัย

Ericson (2001 as cited in Brouneus, 2003, pp. 13-19) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการปรองดองระหว่างนักวิจัยด้านสันติภาพและนักศาสนศาสตร์ ว่าความปรองดองเป็น “การสร้างสันติภาพเชิงบวกและยังยืนระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้วยอาวุธ” มีความเข้าใจที่แตกต่างกันมากมายเกี่ยวกับสิ่งที่ควรให้ความสำคัญในกระบวนการปรองดอง จากข้อมูลของ Ericson การริเริ่มเพื่อการปรองดองมีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นไปที่หนึ่งในสามเสาหลักในรูปสามเหลี่ยมแห่งความขัดแย้ง พฤติกรรมความขัดแย้ง (ค้นหาวิธียุติความขัดแย้งด้วยอาวุธและฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่แตกสลาย) ทศนคติความขัดแย้ง (แบบแผนที่ทำลายความเข้าใจผิดและความเชื่อและการเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจ) หรือการผสมผสานทั้งสองอย่างที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลง

โครงสร้างความขัดแย้ง (การเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบไม่สมมาตร)

สถาบันระหว่างประเทศเพื่อประชาธิปไตยและความช่วยเหลือด้านการเลือกตั้ง (IDEA, Stockholm, 2003, pp. 12) ได้ให้คำจำกัดความของการปรองดองว่าเป็นกระบวนการที่สังคมเคลื่อนจากอดีตที่แตกแยกไปสู่อนาคตร่วม การพัฒนาบรรทัดฐานประชาธิปไตยในสังคมหลังสงครามเป็นพื้นฐาน กระบวนการนี้ความยุติธรรมเชิงโครงสร้างก่อให้เกิดความขัดแย้งใหม่ ในกระบวนการสร้างความปรองดองการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความไว้วางใจและการเอาใจใส่พัฒนาขึ้นภายใต้กรอบของประชาธิปไตยเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืน

Assefa (1999 as cited in Brouneus, 2003, pp. 13-19) ให้เหตุผลว่าการปรองดองแตกต่างจากกลไกจัดการความขัดแย้งอื่น ๆ โดยวิธีการสาระสำคัญของการปรองดอง คือ การริเริ่มโดยสมัครใจของคู่ขัดแย้งที่จะรับทราบความรับผิดชอบและความผิดของตนโดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่ได้มีไว้เพื่อสื่อสารความคับข้องใจของตนเท่านั้น การกระทำของฝ่ายตรงกันข้าม แต่ยังมีส่วนร่วมในการไตร่ตรองตนเองเกี่ยวกับบทบาทและพฤติกรรมของตนเองในพลวัตของความขัดแย้ง

Galtung (1996 as cited in Brouneus, 2003, pp. 13-19) เสนอการปรองดองไว้ว่า “เป็นกระบวนการเยียวยาความชอกช้ำของเหยื่อและผู้กระทำผิดหลังความรุนแรง เป็นการปิดฉากความสัมพันธ์ที่ไม่ดี กระบวนการนี้คือการเตรียมความพร้อมของฝ่ายต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรมและสันติ”

Kriesberg (2007, pp. 243-271) กล่าวว่า การปรองดอง คือ การที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่เคยประสบกับความสัมพันธ์ที่กดขี่หรือความขัดแย้งที่ทำลายล้างซึ่งกันและกันได้เคลื่อนไหว เพื่อบรรลุหรือฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่มีอยู่ตามระดับการยอมรับซึ่งกันและกันที่ความแตกต่างกัน

จากแนวคิดของนักวิชาการที่มีความคิดเห็นหลากหลาย จึงสรุปได้ว่าการปรองดอง หมายถึง การดำเนินการหรือกระบวนการในการฟื้นฟูหรือรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความไม่ลงรอยหรือไม่เห็นพ้องต้องกันในสถานการณ์หรือจุดยืนเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยที่มีเป้าหมาย เพื่อสร้างความสมานฉันท์หรือเชื่อมความแตกแยกให้กลับมาสู่สภาพที่เหมาะสม

มิติที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับการปรองดอง

ในการปรองดองนั้น มีมิติที่จะต้องนำมาพิจารณาหลายมิติ อาทิ การรับรู้ อดีต การยอมรับความรับผิดชอบและขั้นตอนในการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการระยะยาวและการระบุดเริ่มต้นที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะในสังคมแต่ละสังคม (Fischer, 2011, pp. 3)

แนวคิดการปรองดองถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในเชิงวิชาการ เรื่อง การสร้างสันติภาพและการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง ทั้งยังเป็นที่ถกเถียงกันว่า การปรองดองจำเป็นต้องมีทั้งการประสานกันของกระบวนการจากบนลงล่างและจากล่างขึ้นบน (Bar-On 2007, pp. 81) และแม้ว่ากระบวนการอาจเริ่มต้นจากผู้นำหรือจากรากหญ้า แต่ก็ต้องมีประสิทธิภาพ ดำเนินการในทั้งสองมิติพร้อมกันเสมอ (Bar-Tal/Bennink, 2004)

Boraine (2006, pp. 17-27) นักวิชาการด้านการแก้ไขความขัดแย้ง เห็นว่าในการปรองดองนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องบรรลุถึงการปรองดองในสังคมที่แตกแยกกันอย่างลึกซึ้ง ด้วยการสร้างความทรงจำร่วมที่ผู้ที่ยอมรับได้สร้างและดำเนินการกับระบบที่ไม่ยุติธรรมต่อผู้คนที่ต่อสู้และผู้คนที่ถูกมากมายที่อยู่ตรงกลางและอ้างว่าไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในประเทศของตนเอง

Kriesberg (2007, pp. 243-271) ได้ถึงระบุว่า การปรองดองมีมิติที่ต้องพิจารณา 4 มิติ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพในสังคม หลังสงครามเพื่อความจริงร่วมกัน ความยุติธรรม ความเคารพและความมั่นคง

มิติที่ 1 ความจริงมีความสำคัญ

สังคมที่แตกแยกกันหลังจากการก่ออาชญากรรมจำนวนมากมักจะปฏิเสธสิ่งที่สมาชิกของอีกฝ่ายหนึ่งประสบมา จึงจำเป็นต้องยอมรับอย่างเปิดเผยว่า พวกเขามีมุมมองที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความเป็นจริง ในระดับที่สูงอาจมีการพัฒนาความจริงร่วมกันซึ่งได้รับการสนับสนุนจากการสืบสวนอย่างเป็นทางการ การพิจารณาคดี และการรายงานวรรณกรรมและสื่อมวลชน เพื่อให้มีการรับทราบถึงการล่วงละเมิด

มิติที่ 2 ความยุติธรรมเป็นสิ่งจำเป็น

ในขณะที่ผู้ที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากการกดขี่หรือการทารุณกรรมแสวงหาการชดเชย อาจอยู่ในรูปแบบของการชดเชยความเสียหายหรือการชดเชย กระบวนการนี้ยังรวมถึง

การลงโทษผู้ที่กระทำความผิดด้วย นอกจากนี้อาจมีการแสดงถึงความยุติธรรมในทางการเมืองที่ให้การป้องกันอันตรายและการเลือกปฏิบัติในอนาคต

มิติที่ 3 การแสดงออกถึงความเคารพ

การแสดงออกถึงความเคารพของสมาชิกแต่ละชุมชนต่ออีกฝ่ายหนึ่งทำให้เกิดการยอมรับความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นและสิทธิมนุษยชน

มิติที่ 4 การรักษาความปลอดภัย

มิติเรื่องการรักษาความปลอดภัยส่วนบุคคลหรือส่วนรวมเป็นส่วนหนึ่งของการปรองดองความปลอดภัยมีอยู่เนื่องจากฝ่ายตรงกันข้ามรู้สึกไว้วางใจกันต่ำและการมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าพวกเขาสามารถที่จะอยู่ร่วมกันโดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคุกคามอีกฝ่ายหนึ่ง

มิติต่าง ๆ ของการปรองดองตาม แนวคิดของ Kriesberg ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างในเวลาเดียวกัน แต่มักจะขัดแย้งกัน ในขณะที่ผู้นำกลุ่มเล็ก ๆ หรือแม้แต่ว่าปฏิบัติทั่วไปแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนของการปรองดอง คนอื่น ๆ อีกหลายคน ในหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายอาจยังคงไม่ปรองดองและบางคนอาจต่อต้านความสัมพันธ์ใหม่หรือแม้แต่ว่าพยายามล้มล้าง คนอื่น ๆ อาจปฏิเสธสิ่งนี้และพยายามต่อสู้ต่อไปหรือบ่อนทำลายการปฏิบัติตามข้อตกลงสันติภาพ

จึงได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง คือ การเอาชนะความขัดแย้งทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องใช้มากกว่าการปรับตำแหน่งใหม่ มีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนการกระทำต่าง ๆ ที่มาจากความขัดแย้งโดยการระบุสาเหตุที่แท้จริงและมุ่งเน้นไปที่ด้านโครงสร้าง พฤติกรรมและทัศนคติ ซึ่งสอดคล้องและใกล้เคียงกับกัลตง (2539) ที่เสนอว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจำเป็นต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์ผลประโยชน์ วาทกรรมและรัฐธรรมนูญของสังคม

Miall (2004, pp. 67-90) เชื่อว่าความหมายของความขัดแย้งขึ้นอยู่กับบริบทที่เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่และทัศนคติที่ทั้งสองฝ่ายมีต่อกันนั้นถูกหล่อหลอมโดยความสัมพันธ์ก่อนหน้านี้ สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตและความคาดหวังของสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต บริบทรวมถึงสังคมที่แตกแยกด้วยวัฒนธรรมการจัดการด้านการปกครองสถาบัน บทบาททางสังคม บรรทัดฐานกฎเกณฑ์และหลักจรรยาบรรณและเส้นทางการพัฒนาของสังคมเอง นอกจากนี้ความขัดแย้งส่วนใหญ่ยังได้รับอิทธิพลจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจและการเมืองที่กว้างขึ้นทั้งในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ

จะเห็นได้ว่า ภายในสังคมที่แตกแยกกับสังคมอื่น ๆ ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างกลุ่ม มักเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งและยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความพยายามในการสร้างสันติภาพในสภาพแวดล้อมหลังความขัดแย้ง ความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของความเข้าใจที่สร้างขึ้นโดยสังคมของแต่ละฝ่ายเกี่ยวกับสถานการณ์ซึ่งหล่อหลอมโดยวัฒนธรรมและการเรียนรู้ วาทกรรมและความเชื่อ วิธีที่กลุ่มต่าง ๆ จัดจำและสร้างอดีตของกลุ่มมักเป็นศูนย์กลางของการระดมพลเพื่อความขัดแย้ง ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องจัดการในการสร้างความปรองดองและในด้านประเพณีวัฒนธรรม

ขั้นตอนและกระบวนการสร้างการปรองดอง

Huyse (2003, pp.19-21) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการปรองดองไว้ 3 ขั้นตอน ประกอบไปด้วย

ขั้นตอนที่ 1 หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Nonviolent Coexistence) การอยู่ร่วมกันแบบปราศจากความรุนแรงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยซึ่งผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นจะมีบทบาทสำคัญอย่างมาก

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust) ขั้นตอนที่สองในกระบวนการนี้ กำหนดให้แต่ละฝ่ายทั้งเหยื่อและผู้กระทำความผิดได้รับความเชื่อมั่นในตนเองและกันและกัน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเชื่อว่าการยอมรับความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นเป็นพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันและเปิดประตูให้วัฒนธรรมที่ยั่งยืนของการไม่ใช้ความรุนแรงมาถึงทีละน้อย

ขั้นตอนที่ 3 เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) โดยความรู้สึกเห็นอกเห็นใจมาจากฝ่ายเหยื่อจะต้องเต็มใจจะรับฟังเหตุผลจากฝ่ายผู้กระทำ และผู้กระทำผิดเองก็ต้องเข้าใจถึงความโกรธและความขมขื่นใจของผู้ที่ได้รับความเจ็บปวด ในขั้นนี้วิธีหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ คือ คณะกรรมการค้นหาความจริงพิจารณาว่าขั้นตอนการปรองดอง

ขั้นตอนการปรองดอง
ขั้นตอนการปรองดองไม่ใช่เรื่องของ ◆ an excuse for impunity ◆ only an individual process ◆ in opposition to/an alternative to truth or justice ◆ a quick answer ◆ a religious concept ◆ perfect peace ◆ an excuse to forget; nor ◆ a matter of merely forgiving
ขั้นตอนการปรองดองเป็นเรื่องของ ◆ finding a way to live that permits a vision of the future ◆ the (re)building of relationships ◆ coming to terms with past acts and enemies ◆ a society-wide, long-term process of deep change ◆ a process of acknowledging, remembering, and learning from the past; and ◆ voluntary and cannot be imposed.

ที่มา : A Handbook of Reconciliation After Violent Conflict, 2003, pp. 14.

กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง

Huyse (2003, pp. 24) เห็นว่า กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติและสังคมอาจจะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การสร้างสังคมที่คนเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) ซึ่งประกอบไปด้วย

1) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) ปัญหาที่ว่าผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยาอะไร หรืออย่างไร บ้างนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละบุคคล สภาพทางการเมือง วัฒนธรรม และเหตุการณ์อันทำให้เกิดความทรงจำที่เจ็บปวดแก่ผู้เสียหายด้วย หลักสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย ได้แก่ การทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources) และการเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts)

2) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเยียวยาผู้เสียหายและการลงโทษผู้กระทำความผิดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยการพูดคุยกันเพื่อวิเคราะห์ว่า อะไรคือข้อเท็จจริง อะไรคือสาเหตุแห่งการกระทำความผิด และเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึก “รับผิดชอบ” กับสิ่งที่ตนเองทำ และตกลงกันว่า จะเยียวยาผู้เสียหายอย่างไร ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแล้วทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้

3) การเล่าความจริง (Truth-telling)

กระบวนการสร้างความปรองดอง ที่พบช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา คือ การจัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงเพื่อทำหน้าที่ค้นหาความจริง ข้อดีของการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริง ได้แก่ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งก่อนมีคณะกรรมการดังกล่าว อาจมีการให้ข้อมูลที่กล่าวถึงความเสียหายที่มากเกินไปจนเกินความเป็นจริง หรือน้อยเกินความเป็นจริงก็ได้ และการเปิดเผยความจริงจะทำให้สังคมหันมาสนใจผู้เสียหายซึ่งถูกสังคมเพิกเฉยมาเป็นเวลานาน อันนำไปสู่การสร้างมาตรการเยียวยาผู้เสียหายได้ ที่สำคัญ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถนำเสนอมาตรการในการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายและสถาบันได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงไม่ใช่ว่าจะเหมาะสมกับทุกบริบทของความขัดแย้งเสมอไป เพราะในบางครั้ง การค้นหาความจริงก็อาจทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น และการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงก็มีข้อเสียเช่นกัน ได้แก่ บางประเทศไม่มีโครงสร้างทางสถาบันที่น่าเชื่อถือพอที่จะสร้างกระบวนการค้นหาความจริงที่มีความชอบธรรม และไม่มีอะไรรับประกันได้ว่า คณะกรรมการค้นหาความจริงจะดำเนินการอย่างเป็นกลาง ยิ่งกว่านั้น ในบางครั้ง การเปิดเผยความจริงก็อาจจะยิ่งสร้างความเจ็บปวดให้แก่ผู้เสียหายมากขึ้นก็ได้

4) การชดเชย (Reparation)

Vandeginste (2003, pp. 89-114) เห็นว่าการชดเชยเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการสร้างความปรองดองอย่างแท้จริง โดยถือหลักว่า รัฐมีหน้าที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ถ้าหากรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ทำการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน รัฐก็ต้องชดเชยให้ผู้เสียหายทั้งการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Restoration) ได้แก่ การคืนทรัพย์สิน การคืนสิทธิตามกฎหมายแพ่งของบุคคล และการใช้ค่าสินไหมทดแทน (Compensation) หมายถึง การจ่ายเงินให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้เสียหายสูญเสียไป นอกจากนี้ การเยียวยาอาจได้แก่ การฟื้นฟู (Rehabilitation) หมายถึง การทำให้สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตกลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจทำได้โดยให้การรักษาทางการแพทย์ และการชดเชยยังอาจหมายถึงการสร้างความพึงพอใจ (Satisfaction) คือ การสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้เสียหาย โดยการเปิดเผยความจริง การขอโทษ การลงโทษผู้กระทำ ความผิด เป็นต้น

ภาพกระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง

ที่มา : A Handbook of Reconciliation After Violent Conflict, 2003, pp. 24.

เงื่อนไขการสร้างการปรองดอง

Kelman (2010, pp.8) ได้ระบุเงื่อนไขสำหรับการปรองดอง ไว้ 5 เงื่อนไข โดยถูกออกแบบมาเพื่ออำนวยความสะดวกในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ร่วมของฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ประกอบด้วย

1. การรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความเป็นชาติและมนุษยชาติของอีกฝ่าย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยอมรับอีกฝ่ายว่าเป็นชาติที่แท้จริงและรวมอีกฝ่ายเข้าด้วยกันในชุมชนคุณธรรมของตนเอง (Mutual acknowledgment of the other's nationhood and humanity)

2. การพัฒนาพื้นฐานทางศีลธรรมร่วมกันเพื่อสันติภาพ เพื่อให้ทั้งสองเกิดความสงบสุขฝ่ายต่าง ๆ เห็นว่าสอดคล้องกับหลักการแห่งความเป็นธรรมและสามารถบรรลุได้ความยุติธรรม (Development of a common moral basis for peace)

3. การเผชิญหน้ากับประวัติศาสตร์ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีประวัติการยินยอมร่วมกันแต่ต้องยอมรับความจริงของอีกฝ่ายในการเล่าเรื่องของตัวเอง (Confrontation with history)

4. การรับทราบความรับผิดชอบแสดงออกทั้งในเชิงสัญลักษณ์และเชิงสาระเงื่อนไข (Acknowledgment of responsibility)

5. การสร้างรูปแบบและกลไกเชิงสถาบันของความร่วมมือรวมถึงกิจกรรมระหว่างคนสู่คนที่หลากหลายซึ่งมีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อทั้งสองอย่างภาคีและตั้งอยู่บนหลักการของความเสมอภาคและการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (Establishment of patterns and institutional mechanisms of cooperation)

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างการปรองดอง

การสร้างความปรองดองในชาติจะประสบความสำเร็จได้ ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการ คือ (Wuthisarn *et al*, 2012, pp. 52-55)

1. เจตจำนงทางการเมืองของผู้นำรัฐบาลและความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการผลักดันขับเคลื่อนการสร้างความปลอดภัย

สำหรับปัจจัยแรกที่นำไปสู่ความสำเร็จในการปรองดองนั้น นอกจากเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำรัฐบาลแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนและสร้างฐานมวลชนสนับสนุนการสร้างความปลอดภัย

ปรองดอง เมื่อเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำประเทศระดับบนได้ประสานเข้ากับความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมที่มีบทบาทการทำงานอยู่ในระดับกลางและฐานรากของสังคม กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติที่ต้องการพลังความร่วมมือจากผู้นำของทุกฝ่ายรวมถึงฐานมวลชนในวงกว้าง จึงประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทุกกลุ่มในสังคม

2. เปิดพื้นที่ทางการเมืองเพื่อสร้างบรรยากาศให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกร่วมกัน

พื้นที่ทางการเมืองคือ พื้นที่ทั้งทางกายภาพและความรู้สึกที่ทุกฝ่ายสามารถแสดงออก การเรียกร้อง และการดำเนินการผลักดันเคลื่อนไหวให้เกิดการแก้ไขปัญหาหรือให้บรรลุปเป้าหมายทางการเมืองของตนได้อย่างสันติปราศจากความรุนแรง โดยไม่ถูกปิดกั้นกีดทับด้วยความรุนแรงจากผู้มีอำนาจรัฐ เมื่อพื้นที่การใช้สันติวิธีถูกเปิดกว้าง กลุ่มที่ต้องการเรียกร้องแสดงออกก็จะมองเห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกที่ต้องการโดยมิต้องใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือ หมายถึงบรรยากาศทางการเมืองและสังคมแห่งการรับฟังกันและกันได้เริ่มที่จะเกิดขึ้น และภายใต้บรรยากาศดังกล่าวเท่านั้นที่จะเป็น สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ทุกฝ่ายเดินเข้าสู่ทิศทางการพิจารณาหาทางออกที่เป็นไปได้ร่วมกัน

3. การพูดคุยเจรจาทุกฝ่ายด้วยกระบวนการซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มพลังในสังคม

สิ่งสำคัญ คือ การพูดคุยเจรจานี้มิใช่การพูดคุยเจรจากับกลุ่ม ‘เพื่อน’ ที่เป็นพรรคพวกเดียวกันเท่านั้น แต่ต้องเป็นการพูดคุยกับกลุ่มคนที่คิดต่างซึ่งขัดแย้งรุนแรงกันถึงขนาดที่เรียกว่าเป็น ‘ศัตรู’ กันด้วย ซึ่งนับว่าเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยความกล้าหาญ และ ‘หัวใจที่ใหญ่’ และเปิดกว้างไม่น้อยของผู้นำจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ นอกจากต้องอาศัยความกล้าหาญและจิตใจที่เปิดกว้างรับฟังอันเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้นำ กระบวนการพูดคุยเจรจาจะต้องครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งด้วย (Inclusivity) เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของกระบวนการ (Sense of Ownership) หลักการครอบคลุมทุกฝ่ายเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันจะทำให้กระบวนการเกิดความชอบธรรมอันนำมาซึ่งการยอมรับจากทุกฝ่าย

4. เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขหรือจัดการภายใต้กลไกที่ชอบธรรม อันนำไปสู่การมองเห็นภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน

การที่ทุกฝ่ายจะปรองดองกันได้ก็ต่อเมื่อเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างกันได้รับการแก้ไขหรือหากยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ ความแตกต่างนั้นก็ได้รับการจัดการไม่ให้กลายเป็นความรุนแรงดังเช่นในอดีตด้วยกลไกที่ชอบธรรม อันนำไปสู่การมองเห็นภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน ด้วยเหตุนี้การสร้างความปลอดภัยจึงไม่ใช่การให้ทุกฝ่ายลืมอดีตที่ผ่านมาโดยไม่แก้ไขจัดการกับต้นเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งนั้นขึ้น

5. การมีคำอธิบายต่อเหตุการณ์ที่กระทบความรู้สึกของสังคม การยอมรับ การกระทำผิดอย่าง จริใจและการให้อภัยต่อกันและกัน

การที่สังคมภายหลังความแตกแยกสูญเสียจะเดินหน้าต่อไปได้ผู้คนในสังคม จะต้องให้อภัยต่อการกระทำที่กระทบความรู้สึกของกันและกัน แต่โดยทั่วไปแล้ว การที่จะให้อภัยกันได้ นั้นความจริงของเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งความสูญเสียและกระทบต่อความรู้สึกของสังคมอย่างรุนแรงนั้น ควรต้องได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะโดยมีเป้าหมายหลัก คือ เพื่อให้คำอธิบายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น เรียนรู้ บทเรียนในอดีต และป้องกันมิให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งมีใช้การมุ่งค้นหาตัวคนผิดหรือแก้แค้น ทั้งนี้ ผู้เกี่ยวข้อง กับเหตุการณ์ดังกล่าวจะต้องยอมรับผิดต่อการกระทำของตนอย่างจริงจัง ซึ่งจะเป็นการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในทางหนึ่งและทำให้เขาเหล่านั้นรู้สึกว่าได้ความยุติธรรมกลับคืนมา

ข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างความปรองดอง

ระบบและโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่กระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่เป็นระบบโดยบุคคลในกลุ่มอัตลักษณ์ต่าง ๆ ผ่านการเป็นตัวแทนที่ครอบคลุมทุกกลุ่ม และการกระจายหรือจัดสรรนโยบาย สินค้าและบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมกัน สามารถปรับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและส่งเสริมความร่วมมือให้เกิดขึ้นได้

การจัดอุปสรรคเพื่อเปิดช่องว่างสำหรับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ต้องการการจัดการกับความคับข้องใจที่ชอบด้วยกฎหมายหรือการปฏิรูประบบการเมือง และโครงสร้างทางสังคมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในระบบนิเวศทางสังคม ตัวอย่าง

เช่น สถาบันทางการเมืองที่ล้มเหลวในการรวมตัวและการแสดงออก ในทำนองเดียวกัน เครือข่ายทางการเมืองแบบชาตินิยมที่ระดมการมีส่วนร่วมทางการเมืองพร้อมกับความแตกแยกในอัตลักษณ์หรือชนชั้นนำที่ทุจริต กักตุนทรัพยากรที่หายากเอาไว้สำหรับ กลุ่มทางสังคมที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจ มีส่วนทำให้เกิดความแตกแยกภายในสังคม ซึ่งนำไปสู่การขาดตอนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการสร้างความปรองดอง

ประการแรก คือ ความสำคัญของการสนับสนุนความคิดริเริ่มในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นเพื่อการปรองดอง ในการสนับสนุนการวางแผนเพื่อการปรองดอง ควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ความขัดแย้งซึ่งรวมถึงบริบทของความขัดแย้ง สาเหตุต้นตอ ผลที่ตามมา (รวมถึงบาดแผลทางจิตใจ) และการมีอยู่ของการริเริ่มเพื่อการปรองดอง ในระดับต่าง ๆ ในสังคม (ระดับบนสุด ระดับกลาง และรากหญ้า) โดยที่ขั้นตอนของการ รวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ต้องใช้เวลาเพียงพอ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของ กระบวนการที่ยาวนานมาก ในการวิเคราะห์สิ่งสำคัญ คือต้องกำหนดด้วยว่าใครกำลัง ทำอะไรที่ ไหน และอย่างไร

นอกจากนี้ยังต้องตรวจสอบระยะเวลาของการริเริ่มการสร้างความปรองดอง การวิเคราะห์ความขัดแย้ง ว่าเมื่อใดถึงเวลาที่จะเกิดการปรองดอง สิ่งที่สำคัญอยู่ที่การ ริเริ่มการปรองดองต้องการให้เงื่อนไขที่สงบสุขกลายเป็นเรื่องปกติในสังคมและความรุนแรงที่คาดว่าจะสามารถเกิดขึ้นใหม่จะต้องลดลงอย่างรวดเร็ว

ประการที่สอง คือ ในขั้นตอนกระบวนการแสวงหาความจริง รัฐบาลจำเป็นต้องสนับสนุนการให้คำตอบแทนทางการแพทย์ เศรษฐกิจ สังคมแก่ผู้ที่เข้าร่วม ผู้รอดชีวิตที่ได้แบ่งปันประสบการณ์ในอดีตร จะต้องได้รับการชดเชยอย่างยุติธรรม เนื่องจากมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประเทศ โดยรวมในการรับข้อมูล การไม่ได้รับเงิน ชดเชย ตามสัญญาว่าจะทำอันตรายร้ายแรงต่อบุคคลที่ถูกกระทำทารุณกรรมอยู่แล้ว ในทำนองเดียวกันเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการหาความจริง ควรได้รับการสนับสนุนทาง จิตวิทยาที่เหมาะสม อีกทั้งควรจะสนับสนุนความคิดริเริ่มระดับชาติเกี่ยวกับวิธีการ ออกแบบการสนับสนุนดังกล่าว ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและประเพณีของประเทศเป็น อย่างมาก การปรองดองความยุติธรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อลดช่องว่างและ

ชดเชยความทุกข์ทรมานจึงเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการปรองดอง

ประการที่สาม คือ งานของคณะกรรมการความจริง (และกระบวนการแสวงหาความจริงอื่น ๆ ที่มุ่งไปที่การปรองดอง) มักจะจบลงด้วยรายงานที่มีคำแนะนำสำหรับอนาคต ดังนั้นสิ่งสำคัญคือต้องติดตามและนำคำแนะนำเหล่านี้ไปปฏิบัติจริง

ประการสุดท้าย คือ การสนับสนุนการจัดตั้ง “สื่อสันติภาพ” ในสังคมหลังความขัดแย้ง เพราะสื่อเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่ใช้อย่างชาญฉลาด ทั้งสามารถส่งเสริมกระบวนการปรองดองในเชิงบวก ตัวอย่างที่กล่าวถึงข้างต้น ได้แก่ การออกอากาศทางวิทยุและโทรทัศน์จากคณะกรรมการความจริง (ระดับชาติและระดับท้องถิ่น) และรายการสำหรับเด็กที่มีเป้าหมายในการเปลี่ยนอคติและแบบแผนเชิงลบและเพิ่มความอดทนต่อ “อีกฝ่าย” ในสังคมที่แยกจากกัน

เอกสารอ้างอิง

- Assefa, Hizkias. (1999). “The Meaning of Reconciliation,” in People Building Peace : 35 Inspiring Stories from around the World, ed. Paul van Tongeren (Utrecht : European Centre for Conflict Prevention.
- Boraine, Alexander. (2006). Transitional Justice. A Holistic Interpretation, in: *Journal of International Affairs* 60, 1, 17-27.
- Bar-On, Dan. (2007). Reconciliation Revisited for More Conceptual and Empirical Clarity, in : Janja Bec-Neumann (ed.). *Darkness at Noon. War Crimes, Genocide and Memories*. Sarajevo : Centre for Interdisciplinary Postgraduate Studies, 62-84.
- Bar-Tal, Daniel and Gemma H. Bennink. (2004). The Nature of Reconciliation as an Outcome and a Process, in : Yaacov Bar-Siman-Tov (ed.). *From Conflict Resolution to Reconciliation*. Oxford : Oxford University Press, 11-38.

- Bloomfield, David. (2003). "Reconciliation: An Introduction," in *Reconciliation after Violent Conflict: A Handbook*, ed. David Bloomfield. Stockholm: International IDEA.
- Brouneus, Karen. (2003). *Reconciliation–Theory and Practice for Development Cooperation*. Sweden : International Development Cooperation Agency.
- Daniel Bar-Tal, speech held at the "Stockholm International Forum : Truth, Justice and Reconciliation", April 23–24, 2002
- Ericson, Maria. (2001). *Reconciliation and the Search for a Shared Moral Landscape : An Exploration Based Upon a Study of Northern Ireland and South Africa*. Frankfurt am Main; New York).
- Fischer, M. (2011). *Transitional Justice and Reconciliation : Theory and Practice*.
- Galtung, Johan.(1996). *Peace by Peaceful Means*. London : Sage.
- Galtung, John. (2001). "After Violence, Reconstruction, Reconciliation, and Resolution : Coping with Visible and Invisible Effects," in *Reconciliation, Justice, and coexistence: Theory and Practice*, ed. Mohammed Abu-Nimer. Lanham,Maryland: Lexington Books).
- Hayner, Princilla. (2010). *Unspeakable Truths: Confronting State Terror and Atrocity*. United Kingdom: Routledge.
- Kelman, Herbert C. (2010) "Conflict Resolution and Reconciliation : A Social-Psychological Perspective on Ending Violent Conflict Between Identity Groups," *Landscapes of Violence : Vol. 1 : No. 1* , Article 5. DOI : 10.7275/R5H12ZX0 Available at: <https://scholarworks.umass.edu/lov/vol1/iss1/5>
- Kriesberg, Louis. (2001). "Changing Forms of Coexistence," in *Reconciliation, Justice, and Coexistence : Theory and Practice*, ed. Mohammed Abu-Nimer (Lanham, Maryland : Lexington Books.

- Kriesberg, Louis. (2007). External Contributions to Post-Mass-Crime Rehabilitation, in : Beatrice Pouligny, Simon Chesterman and Albrecht Schnabel (eds.). *After Mass Crime. Rebuilding States and Communities*. New York : United Nations University, 243-271.
- Lederach, John Paul. (1997). *Building Peace : Sustainable Reconciliation in Divided Societies* Washington, D.C. : United States : Institute of Peace Press.
- Long, W.J. and P. Brecke, "The Emotive Causes of Recurrent International Conflict," *Politics and the Life Sciences*, Vol. 22, No. 1 (March 2003), pp. 24-35
- Miall, Hugh. (2004). Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task, in : Alex Austin, Martina Fischer and Norbert Ropers (eds.). *Transforming Ethnopolitical Conflict. The Bergh of Handbook*. Wiesbaden : VS Verlag, 67-90. Available at www.berghof-handbook.net.
- Supalak Ganjanakhundee. (2020). Youthquake Evokes the 1932 Revolution and Shakes Thailand's Establishment. Perspectives, ISSUE : 2020 No. 127, ISEAS Yusof Ishak Institute. Available at https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2020/10/ISEAS_Perspective_2020_127.pdf
- Truth for Reconciliation Commission of Thailand. (2012). Final Report of Truth for Reconciliation Commission of Thailand (TRCT) 2012. Bangkok : Truth for Reconciliation Commission of Thailand.
- คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.). (2555). รายงานฉบับสมบูรณ์ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) กรกฎาคม 2553-กรกฎาคม 2555 : สารจากประธานและกรรมการ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.).

- Wuthisarn Thanchai *et al.* (2012). *Final Report on Building Reconciliation for Thailand*. Bangkok : King Prajadhipok's Institute.
- วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2555). *รายงานวิจัยการสร้างความปรองดองแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- Van der Merwe, Hugo. (1999). *The Truth and Reconciliation Commission and Community Reconciliation : An Analysis of Competing Strategies and Conceptualizations*. US : George Mason University.